

## **METODA PLANOWANIA PRACY DLA POTRZEB ORGANIZACYJNO-GOSPODARCZYCH W INDYWIDUALNEJ I ZESPOŁOWEJ GOSPODARCE ROLNEJ**

**Praca doktorska mgra Eleonora Bialskiego**

Promotor: prof. A. Brzoza. Referenci: prof. dr  
R. Manteuffel, prof. Z. Tomaszewski. Obrona  
pracy odbyła się dn. 14. IX. 1959 r. w Instytucie  
Ekonomiki Rolnej w Warszawie

### **Streszczenie**

W ostatnich latach w kraju daje się odczuć wyraźnie zapotrzebowanie społeczne na wskaźniki pracochłonności poszczególnych stadiów produkcyjnych w rolnictwie oraz na metodę określania poziomu tej pracochłonności. Jedną z przyczyn tego zapotrzebowania jest subiektywne odczuwanie potrzeb w tej dziedzinie ze strony bezpośrednich producentów, kierowników gospodarstw, zarządów spółdzielni produkcyjnych itp. Istnieją poza tym obiektywne przyczyny zapotrzebowania społecznego na metodę planowania pracy nie tylko w mikro, ale i w makro skali, oraz na niezbędne w tym wypadku wskaźniki i elementy metodyczne.

Omawiana praca ma na celu próbę zaspokojenia potrzeb w zakresie planowania przestrzennego poprzez projekt metody, która stanowiłaby jednocześnie podstawę do organizacyjno-gospodarczego kierowania na danym obszarze i urządzenia gospodarstw. Praca ta ma więc za zadanie wypełnienie luki, jaką odczuwają pracownicy rolnictwa na powierzonych im obszarach administracyjnych w dziedzinie wnioskowania organizacyjno-gospodarczego, zwłaszcza w zakresie kojarzenia siły roboczej ze środkami produkcji.

Następnym zadaniem pracy jest próba pokazania metody normatywnej, jako najbardziej przydatnej dla współczesnych naszych warunków produkcyjnych rolnictwa.

Układ pracy jest skonstruowany w ten sposób, że rozdziały III i IV omawiające postulowany przez autora projekt metody normatywnej i projekt potrzebnych elementów metodycznych oraz i sposób ich ustalania, poprzedzają rozdziały wstępne, których tematyka jest organicznie powiązana z omawianą metodą.

W rozdziale pierwszym podaje się przegląd proponowanych przez niektórych ekonomistów, względnie stosowanych w niektórych krajach metod ustalania bilansów siły roboczej w gospodarce rolnej. Następnie ustala się kryteria, którymi należałoby się kierować przy wyborze właściwej metody planowania pracy. Próbę klasyfikacji metod ustalono następująco:

- 1) normatywna metoda analityczna,
- 2) normatywna metoda syntetyczna,
- 3) metoda dynamiczna (analityczna),
- 4) metoda wskaźnikowa syntetyczna.

Przytoczeni w pracy autorzy reprezentanci poszczególnych kierunków metodologicznych rekrutują się spośród autorów krajowych i zagranicznych. Spośród autorów krajowych przytoczeni są w zasadzie ci, którzy wysuwają swoje oryginalne koncepcje rozwiązania rachunku metodycznego. Do nich należą R. Manteuffel, K. Miękus i B. Składziński.

Metodą najbardziej odpowiadającą wymaganym kryteriom okazuje się metoda normatywna analityczna, sięgająca w głąb procesów produkcyjnych.

W rozdziale drugim wychodzi się z założenia, że skuteczność metody normatywnej i stosowania zróżnicowanych elementów i wskaźników metodycznych jest nie do

pomyślenia bez rozeznania specyficznych cech produkcji w rolnictwie w ogóle, a w poszczególnych sektorach rolnictwa w szczególności. Stąd też w rozdziale tym szeroko omawiane są specyficzne właściwości produkcyjne gospodarstw indywidualnych w przekroju poszczególnych grup wielkości i gospodarstw spółdzielczych. Rozdział ten opiera się na dorobku międzywojennym i powojennym wielu polskich ekonomistów, teoretyków i praktyków rolnictwa oraz na własnych badaniach terenowych.

Wnioski, wypływające z tego rozdziału koncentrują się w głównej mierze wokół konieczności:

a) Zrejonizowania wskaźników metodycznych według warunków społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych w kraju,

b) Rozbicia szeregu wskaźników według wielkości gospodarstw,

c) Rozbicia normatywów pracy zarówno w gospodarstwach indywidualnych jak i w zespołowych, na co najmniej dwa stopnie mechanizacji i sprawności organizacyjnej,

d) Dokonania metodycznej oceny zasobów pracy w sposób odmienny niż w PGR, biorąc pod uwagę różne grupy wieku i płci zatrudnionych w pracach produkcyjnych,

e) Wyodrębnienia w gospodarstwach indywidualnych prac o charakterze konsumpcyjnym, a w zespołowych — dodatkowych prac na użytek gospodarstwa przyzgodowego,

f) Uwzględnienia, przy ustalaniu zapotrzebowania pracy w okresach wzmózonych robót gospodarczych, również „wzmózonych” zasobów pracy w gospodarce chłopskiej,

g) Uwzględnienia w rachunku zapotrzebowania pracy w gospodarce chłopskiej zarówno najwyższego jak również najniższego zapotrzebowania siły roboczej, ze względu na problem racjonalnego wykorzystania istniejących zasobów pracy.

W rozdziale trzecim, omawiającym już normatywną metodę planowania pracy, autor pokazuje projekt stosowania poszczególnych wskaźników i elementów metodycznych oraz próbę ich ustalania.

Na pierwsze miejsce wysuwa się projekt normatywów pracy dla poszczególnych roślin oraz gatunków i grup użytkowanych zwierząt. Dla gospodarstw indywidualnych ustalono normatywy dla trzech grup wielkości gospodarstw, a mianowicie od 0—4 (5), 4 (5) — 14, oraz powyżej 14 ha. Normatywy dla gospodarstw indywidualnych ustalono dla 5 rejonów kraju, dla gospodarstw spółdzielczych dla 3 rejonów. Metodę rzeczoznawców uzupełniano analizą względnie adaptacją liczb, pochodzących z badań własnych, a mówiących o faktycznej pracochłonności poszczególnych upraw i grup zwierząt.

Tak opracowane normatywy zostały poddane ocenie i konfrontacji przez przesłanie ich do wojewódzkich i powiatowych komisji dla opracowania bilansu siły roboczej. W tym też rozdziale podano szczegółowe poprawki wprowadzone do normatywów opracowanych przez autora, a nadesłane przez komisje wojewódzkie i powiatowe. Normatywy poza nakładem rocznym na 1 ha poszczególnej rośliny obejmują również liczby procentowe, mówiące o wielkości zużycia pracy w okresach szczytowego zapotrzebowania siły roboczej.

Normatywy pracy stanowią sprawdzony i kompletny materiał dotyczący całego prawie kraju. Mogą one służyć do wszelkich obliczeń i bilansów zarówno bieżących jak i planowania perspektywicznego.

W tym też rozdziale znaleźć można omówienie elementów metodycznych potrzebnych do ustalenia pracochłonności w okresach szczytowych, elementów potrzebnych do ujęcia działań produkcyjnych nie objętych normatywami. W tym rozdziale omawia się też sprawę prawidłowego szacowania posiadanych zasobów pracy.

W rozdziale IV podany jest szczegółowy opis proponowanej metody i metodyczny przykład jej zastosowania. Metoda ta sprowadza się do następującego trybu postępowania:

Obliczenie składa się z oddzielnych rachunków dla produkcji roślinnej, dla produkcji zwierzęcej i dla prac o charakterze ogólnym.

Dla uproszczenia rachunku podzielono cały kraj na dwa rejony, rejon bardziej intensywny zachodni i rejon mniej intensywny wschodni.

W produkcji roślinnej oparto się na opracowanych normatywach dla poszczególnych grup wielkości gospodarstw indywidualnych na 1 ha z podziałem na okres pielęgnacji, żniw i wykopków.

W produkcji zwierzęcej postąpiono podobnie, z tą jednak różnicą, że zapotrzebowanie w poszczególnych okresach przyjmowano jednakowo wysokie w stosunku do dnia pracy.

Prace ogólne obliczono stosując metodę wskaźnikową, dodając dla województw zachodnich 20%, a dla wschodnich 30% zapotrzebowania ogólnego na produkcję.

Uzyskane w ten sposób zapotrzebowanie, wyrażone w dniach roboczych przelicza się następnie na żywe osoby.

W rozdziale tym podaje się projektowany tryb przeliczania na osoby fizyczne w gospodarstwach indywidualnych. W odniesieniu do tego sektora stanowi on najbardziej złożoną czynność metodyczną. W pracy przeliczenia tego dokonuje się między innymi za pomocą projektu wyodrębnienia trzech grup ludności o wyraźnie zarysowanym i różniącym się potencjale pracy, a mianowicie:

a) grupy faktycznych kierowników gospodarstw w pełni zaangażowanych w gospodarstwie;

b) grupy stale pomagającej;

c) grupy doraźnie pomagającej.

W przytoczonym przykładzie przeliczenia te oparto na następujących danych. Średnia zużycia dni pracy w 1 gospodarstwie wynosi — według danych rachunkowości — 1030 dni w roku. Zużycie pracy na czynności poza pracami produkcyjnymi wynosi 300 dni w roku. Po odliczeniu tych prac na produkcję przypada 730 dni. Średnio zatrudnionych w gospodarstwie wypada 3,7 osób, zatem na osobę wypada w produkcji 197 dni. Podobnie przyjęto przeciętny okres pracy w szczytach.

Sprawa wiarygodności i właściwego układu materiału wyjściowego niezbędnego do sporządzenia prawidłowego rachunku zapotrzebowania prac. stanowi niemniej ważny warunek otrzymania zbliżonych do prawdy wyników. Podobnie przedstawia się sprawa właściwego grupowania statystycznego ludności rolniczej w skali krajowej oraz prawidłowego grupowania ludności rolniczej w sprawozdawczości gospodarstw zespołowych, w ankietach badawczych itp.

Przy zastosowaniu nawet najlepszej metody planowania pracy, dobór i układ materiałów wyjściowych decyduje w mniejszym stopniu o prawdziwości obliczenia.

Stąd też wysuwane są w pracy postulaty i wskazania, z których ważniejsze są następujące:

a) Ustalenie granic rejonów produkcyjnych kraju dla celów planowania pracy tak, aby strefy przyrodnicze możliwie pokrywały się ze społeczno-ekonomicznymi.

b) Określenie danych, które pozwoliłyby na uogólnienie różnic rejonowych w zakresie struktury użytków i zasiewów, stanu i struktury pogłowia.

c) W grupowaniu statystycznym uwzględnić należy elementy, potrzebne do uchwycenia poszczególnych grup ludności, biorących udział w produkcji w sposób niejednakowy.

d) Wyodrębnić należy odpowiednie strefy klimatyczno-glebowe w celu ustalenia liczby dni nie nadających się do pracy w okresach szczytowych oraz ustalić optymalne terminy zabiegów agrotechnicznych.

Realizacja wymienionych postulatów doprowadziłaby między innymi do zmniejszenia do minimum pracochłonności metody normatywnej; zwłaszcza w zakresie łątania i zestawiania zazwyczaj nieuporządkowanego i rozrzuconego po różnych instytucjach materiału wyjściowego.

E. Białski